

Wiad. entomol.	22 (1): 13-24	Poznań 2003
----------------	---------------	-------------

Materiały do poznania *Scydmaenidae* (Coleoptera: Staphylinoidea)
Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej

Contributions to the knowledge of *Scydmaenidae* (Coleoptera: Staphylinoidea)
of the Wielkopolska-Kujawy Lowlands

PAWEŁ JAŁOSZYŃSKI

Wieniecka 30/105, 87-800 Włocławek
japawel@man.poznan.pl

ABSTRACT: New faunistic data concerning 23 species of the beetle family *Scydmaenidae* (Coleoptera) are presented, based on nearly 500 specimens collected in the Wielkopolska-Kujawy Lowlands. *Scydmoraphes helvolus* (SCHAUM), *Scydmoraphes minutus* (CHAUDOIR), *Stenichnus* (*Cyrtoscydmus*) *bicolor* (DENNY) and *Scydmaenus* (*Cholerus*) *perrisii* (REITTER) are recorded for the first time in the Lowlands, and new records for some rare species (including myrmecophilous beetles) are also provided. Detailed collecting data are given with remarks on scydmaenid biology and ecology.

KEY WORDS: Coleoptera, Staphylinoidea, *Scydmaenidae*, new records, Wielkopolska-Kujawy Lowlands, W Poland.

Rodzina *Scydmaenidae* LEACH, 1815 należąca do nadrodziny *Staphylinoidea* obejmuje chrząszcze drobne, zamieszkujące przeważnie ściółkę, kępy mchów i próchno. Część gatunków to myrmekofile lub mikrokawernikole, niewielka grupa preferuje rozkładające się szczątki roślinne. Słaby stan poznania tej grupy chrząszczy wynika z konieczności stosowania pracochłonnych metod połowu (przesiewanie ściółki i próchna, poszukiwania w koloniach mrówek), zwykle niewielkiej gęstości populacji, małych rozmiarów i stosunkowo jednolitej budowy ciała w poszczególnych plemionach, co utrudnia oznaczanie. Praca faunistyczna nad tą rodziną wymaga penetrowania środowisk trudno dostępnych, lub dostępnych tylko przejściowo (bagni-

ska, torfowiska, podmokłe obrzeża jezior itp.), co również przyczynia się do niezadowalającej wiedzy o arealach występowania poszczególnych gatunków. Spośród ok. 4700 światowych gatunków *Scydmaenidae* (NEWTON, FRANZ 1998) opisanych dotychczas, w faunie naszego kraju stwierdzono zaledwie 40 (BURAKOWSKI i in. 1978; BURAKOWSKI i in. 2000). Stan poznania poszczególnych krain Polski można uznać za bardzo fragmentaryczny, o czym świadczy niska liczba doniesień literaturowych (w większości bardzo przestarzałych) i związana z tym opinia o rzadkości występowania niektórych gatunków, w rzeczywistości łatwych do napotkania we właściwych im środowiskach. Teren Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był przedmiotem kompleksowych badań nad tą grupą, jednakże dotychczas wykazano z tego obszaru stosunkowo dużą liczbę 26 gatunków. Do niedawnego uaktualnienia tego stanu rzeczy przyczyniły się prace BOROWCA (1991, 1992), BOROWCA i KANI (1994) oraz CZERWIŃSKIEGO (1994).

W toku okazyjnej penetracji różnych stanowisk na terenie Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej autor zebrał blisko 500 okazów *Scydmaenidae*; zamieszczone poniżej dokładne dane o stanowiskach mają na celu wypełnienie luki w wiedzy faunistycznej na temat tej interesującej grupy chrząszczy. Stosunkowo duży materiał umożliwia również sformułowanie uwag na temat częstotliwości występowania poszczególnych gatunków, w tym zweryfikowanie dotychczasowej opinii na temat rzadkości kilku z nich. Wśród złowionych chrząszczy znajdują się też gatunki nowe dla omawianego terenu. W zamierzeniu autora praca ta ma zapoczątkować planowaną rewizję faunistyczną *Scydmaenidae* na skalę całego kraju.

Informacje i materiał uprzejmie udostępnione przez innych koleopterologów znakomicie uzupełniły przedstawiane dane, za co autor składa serdeczne podziękowania S. KONWERSKIEMU (SK), prof. dr hab. L. BOROWCOWI (LB) oraz W. MICHAŁSKIEMU (WM). Szczególne podziękowania należą się P. HLAVÁČOWI, za cenne uwagi, nieustającą pomoc w zdobywaniu literatury i weryfikację oznaczeń w początkowym okresie zainteresowań autora tą grupą chrząszczy.

Jeśli nie podano inaczej (stosując inicjały wyszczególnione powyżej), okazy zostały zebrane przez autora i znajdują się w jego kolekcji.

Neuraphes (Neuraphes) angulatus (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Poznań, Cytadela (XU31), 28 X 1999, 1 ex., ściółka pod klonem;
- Puszczykowo ad Poznań (XT29), 25 IX 1999, 1 ex., las mieszany, ściółka z wnętrza wypróchniałej aż do ziemi starej wierzby;
- Puszczykówko ad Poznań (XT29), 28 I 2001, 1 ex., ściółka pod wierzbami w pobliżu brzegu Warty;

- Promno ad Poznań (XU51), 23 I 1999, 1 ex., 24 I 1999, 1 ex., las mieszany, obrzeże śródleśnego bagna, w liściach u podstawy pnia starej topoli czarnej; 27 II 1999, 2 exx., obrzeże olsu, w mrowisku *Formica* z grupy *rufa*; 23 IX 2000, 1 ex., ściółka liściasta na obrzeżu śródleśnego bagna;
- Rogalin ad Poznań (XT39), 29 VII 2000, 1 ex., 30 IV 2001, 2 exx., ściółka pod starymi dębami;
- Lusowo ad Poznań (XU11), 5 IV 1998, 1 ex., ściółka pod wierzbami na brzegu śródpolnego zbiornika, leg. et coll. SK;
- Złotniki vic. ad Poznań, poligon (XU21), 8 IV 2000, 1 ex., ściółka w olsie porzeczkowym, leg. et coll. SK;
- Gołęczewo vic. ad Poznań, poligon (XU22), 16 IV 2000, 2 exx., ściółka na torfowisku przejściowym, leg. SK;
- Chłudowo vic. ad Poznań, poligon (XU22), 14 VIII 2000, 2 exx., ad lucem (UV), leg. U. WALCZAK (coll. SK);
- Osieczna ad Leszno (XT15), 18 II 1973, 1 ex., las sosnowy, ściółka pod drzewami liściastymi w pobliżu stawu, leg. et coll. WM;
- Włocławek vic. (CD63), 15 IV 2001, 4 exx., 2 V 2001, 1 ex., ściółka u stóp starej lipy rosnącej w pobliżu śródleśnego bagniska.

Gatunek pospolity, jednak z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany ostatni raz ponad 90 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1978). Jako jeden z nielicznych środkowoeuropejskich *Scydmaenidae* przylatuje do światła, jego obecność w mrowiskach ma przypuszczalnie charakter akcydentalny (zimowanie?), typowym środowiskiem życia tego gatunku jest niezbyt wilgotna ściółka liściasta, również w kępach drzew liściastych rosnących w lasach iglastych.

Neuraphes (Neuraphes) carinatus (MULSANT, 1861)

- Promno ad Poznań (XU51), 27 III 1997, 1 ex., buczyna, ściółka pod brzozą;
- Biedrusko vic. ad Poznań, poligon (XU32), 25 VI 1999, 1 ex., 24 III 2000, 1 ex., ściółka w świetlistej dąbrowie, leg. et coll. SK;
- Włocławek vic. (CD63), 25 XII 1999, 1 ex., las sosnowy, mrowisko *Formica truncorum* FABR.

Gatunek wykazany z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej dopiero w 1994 r., na podstawie czterech okazów zebranych na różnych stanowiskach (CZERWIŃSKI 1994); rzadki. Występuje zarówno w ściółce lasów liściastych, szczególnie w miejscach o dużej wilgotności, jak również w mrowiskach *Formica* spp. z grupy *rufa*.

Neuraphes (Neuraphes) elongatulus (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Promno ad Poznań (XU51), 23 I 1999, 1 ex., 14 III 1999, 1 ex., buczyna, obrzeże śródleśnego bagna, w liściach u podstawy pnia starej topoli czar-

- nej; 6 XI 1999, 1 ex., zarośla leszczynowe na obrzeżu olsu, ściółka; 11 XI 1999, 4 exx., to samo stanowisko, ściółka pod leżącym pniem liściastym; 24 VI 2000, 2 exx., 2 VII 2000, 2 exx., 13 VII 2000, 1 ex., 17 II 2001, 3 exx., 31 III 2001, 1 ex., ols, ściółka wokół leżących pni olchowych; 23 IX 2000, 2 exx., las mieszany, ściółka u stóp starej topoli czarnej na brzegu śródleśnego bagna; 28 IV 2001, 13 exx., 6 V 2001, 5 exx., ściółka u podnóża starej olchy na brzegu śródleśnego rozlewiska;
- Puszczykowo ad Poznań (XT29), 21 II 1999, 1 ex., 28 II 1999, 1 ex., buczyna, w liściach bukowych pod leżącą kłodą bukową;
 - Nakielno ad Wałcz (WV80), rez. „Jezioro Wielki Bytyń”, 15–17 VII 1998, 2 exx., las bukowy, ściółka w pobliżu jeziora, leg. A. NOWOSAD (coll. SK).

Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej ostatni raz podany w 1922 r. (BURAKOWSKI i in. 1978), niedawno wykazany w pojedynczych egzemplarzach z Pojezierza Pomorskiego i Niziny Mazowieckiej (CZERWIŃSKI 1994). W polskiej literaturze uważany za rzadki, jednak w okolicach Poznania stosunkowo łatwy do znalezienia, w miejscach występowania zadrzewień bukowych najczęstszy i najliczniejszy gatunek rodzaju. U nas typowym dla niego środowiskiem wydają się być zarośla leszczynowe (ściółka bezpośrednio pod krzakami leszczyny) a także ściółka lasów liściastych, zwłaszcza dąbrów i buczyn.

Neuraphes (Pararaphes) plicicollis REITTER, 1879

- Promno ad Poznań (XU51), 24 VI 2000, 1 ex., 17 II 2001, 2 exx., ols, ściółka wokół leżących pni olchowych.

Gatunek znaleziony w Polsce stosunkowo niedawno (BOROWIEC 1992). Powyższe stanowisko jest drugim na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej, a czwartym w Polsce. Gatunek z naszego kraju znany zaledwie z kilku okazów podanych z Niziny Mazowieckiej i Puszczy Białowieskiej.

Scydmorephes helvolus (SCHAUM, 1844)

- Włocławek vic. (CD63), 15 IV 2001, 1 ex., 23 VI 2001, 1 ex., ściółka u stóp starej lipy rosnącej w pobliżu śródleśnego bagniska.

W Europie środkowej gatunek bardzo rzadki, znajdowany raczej na terenach górskich i podgórskich. W Polsce znany z krain południowych, w większości są to bardzo stare dane i nie odnoszą się do konkretnych stanowisk; dane dotyczące północy kraju są równie przestarzałe i nieprecyzyjne: „Prusy” oraz „Prusy Wschodnie” (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Scydmoraphes minutus (CHAUDOIR, 1845)

- Pobiedziska vic. ad Poznań (XU51), 31 III 2001, 1 ex. znaleziony w próchnie w dziupli starego, martwego, buka stojącego w pobliżu brzegu śródlęsnego bagniska.

Gatunek bardzo rzadki, znajdowany głównie w próchnie starych drzew liściastych, również w mrowiskach *Formica* spp. z grupy *rufa*. W Polsce wykazywany z pojedynczych stanowisk na południu kraju; dane z Polski północnej odnoszą się do bliżej nie sprecyzowanych stanowisk („Prusy” oraz „Prusy Zachodnie”), ostatnie informacje o napotkaniu tego gatunku w naszym kraju pochodzą sprzed pół wieku (BURAKOWSKI i in. 1978).

Stenichnus (Cyrtoscydmus) bicolor (DENNY, 1825)

- Biedrusko ad Poznań (XU32), 10 VIII 1998, 1 ex., w próchnie olchy, leg. et coll. SK;
- Promno ad Poznań (XU51), 3 XII 2000, 1 ex., 31 III 2001, 2 exx., buczyna, w grzybach rosnących na kłodach liśc.; 28 IV 2001, 2 exx., buczyna, pod korą stojących, młodych dębów.

Gatunek nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, poza tym znany z nielicznych stanowisk w Polsce, w części na podstawie bardzo starych danych. Podane powyżej znalezisko w grzybach nadrzewnych jest dość niezwykle; *Scydmaenidae* nie są raczej związane z tego rodzaju środowiskami. Czas czterech miesięcy pomiędzy znalezieniem osobników *S. bicolor* w grzybach porastających stary stos pni liściastych mogłby jednak wskazywać, że nie jest to obecność przypadkowa. Bardzo wilgotne grzyby zasiedlone były ponadto przez kilka gatunków *Ciidae*: *Cis hispidus* (PAYK.), *Cis boleti* (SCOP.), *Sulcacis affinis* (GYLL.), *Octotemnus glabriculus* (GYLL.) a także *Eledona agricola* (HERBST) (*Tenebrionidae*) wraz z dużą liczbą larw chrząszczy i muchówek oraz licznymi roztoczami, które jako źródło pożywienia mogłby tłumaczyć obecność drapieżnych *Scydmaenidae*.

Stenichnus (Cyrtoscydmus) collaris (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Poznań-Piątkowo (XU20), 26 II 2000, 2 exx., zarośla parkowe przy forcie VI, ściółka pod jaworem;
- Puszczykowo ad Poznań (XT29), 23 VII 2000, 1 ex., ściółka wewnątrz pnia spróchniałej wierzby;
- Puszczykówko ad Poznań (XT29), 28 I 2001, 2 exx., ściółka pod wierzbami w pobliżu brzegu Warty;

- Promno ad Poznań (XU51), 23 I 1999, 2 exx., 24 I 1999, 1 exx., 23 IX 2000, 3 exx., las mieszany, obrzeże śródleśnego bagna, w liściach i mchu u podstawy pnia starej topoli czarnej; 10 IV 1999, 2 exx., buczyna, obrzeże śródleśnego bagna, ściółka liściasta; 16 X 1999, 1 ex., zarośla leszczynowe w buczynie, ściółka; 6 XI 1999, 1 ex., zarośla leszczynowe na obrzeżu olsu, ściółka; 4 XII 1999, 1 ex., buczyna, liście we wnętrzu spróchniałego pniaka jaworowego; 4 XII 1999, 1 ex., 6 II 2000, 1 ex., zarośla leszczynowe na obrzeżu olsu, ściółka; 12 II 2000, 1 ex., zarośla leszczynowe w buczynie, brzeg śródleśnego bagna, ściółka; 14 VIII 2000, 1 ex., mech w pasie trzcin otaczających Jez. Dębiniec; 17 II 2001, 1 ex., ols, 31 III 2001, 4 exx., ściółka wokół leżących pni olchowych, 28 IV 2001, 4 exx., 6 V 2001, 3 exx., ściółka u podnóża starej olchy na brzegu śródleśnego rozlewiska;
- Rogalin ad Poznań (XT39), 11 VI 2000, 2 exx.; 30 IV 2001, 4 exx., ściółka pod starymi dębami;
- Biedrusko vic. ad Poznań (XU32), 10 V 1998, 1 ex., ściółka u podstawy pnia wierzby, leg. et coll. SK;
- Gołęczewo vic. ad Poznań, poligon (XU22), 16 IV 2000, 1 ex., ściółka na torfowisku przejściowym, leg. et coll. SK; 20 VIII 2000, 1 ex., ściółka u stóp wierzby na skraju stawu, leg. PJ;
- Wielkopolski Park Narodowy, Jeziory (XT48), 26 V 2000, 1 ex., leg. et coll. SK;
- Włocławek (CD63), 3 IV 1999, 1 ex., 4 II 2000, 3 exx., 24 VIII 2000, 2 exx., 2 XI 2000, 1 ex., 18 III 2001, 2 exx., 14-15 IV 2001, 15 exx., 2 V 2001, 6 exx., torfowisko w lesie sosnowym, ściółka pod zaroślami wierzbowymi;
- Ruda Miłicka (XT51), 25 VII - 8 VIII 1989, 1 ex., coll. LB.

Pomimo, iż jest to gatunek bardzo pospolity i łatwy do znalezienia, z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany przez ponad 30 lat (BURAKOWSKI i in. 1978). Chrząszcze zamieszkują wilgotną ściółkę liściastą wokół starych wierzb, topól itp., zwłaszcza w sąsiedztwie śródleśnych zbiorników wodnych, bagnisk itp.

Stenichnus (Cyrtoscydmus) godarti (LATREILLE, 1806)

- Puszczykowo ad Poznań (XT29), 11 IV 1999, 2 exx., las mieszany, pod korą pniaka dębowego;
- Promno ad Poznań (XU51), 14 III 1999, 1 ex., buczyna, obrzeże śródleśnego bagna, ściółka liściasta; 11 XI 1999, 1 ex., buczyna, mrowisko *Formica polycтена* FOERST. na brzegu śródleśnego bagna; 28 IV 2001, 2 exx., ściółka u podnóża starej olchy na brzegu śródleśnego rozlewiska;
- Rogalin ad Poznań (XT39), 24 IV 1999, 1 ex., las mieszany, pod korą leżącego, starego dębu; 8 V 1999, 2 exx., łąka, pod korą leżącego pnia grocho-

- drzewu, w kolonii *Lasius* sp.; 28 VIII 1999, 1 ex.; 11 VI 2000, 4 exx.; 30 IV 2001, 2 exx., ściółka pod starymi dębami;
- Krajkowo ad Poznań (XT38), 7 XI 2000, 1 ex., leg. et coll. SK;
 - Biedrusko ad Poznań, poligon (XU32), 18 X 1998, 7 exx., wilgotne próchno, leg. et coll. SK;
 - Gołaszyn vic., poligon (XU23), 17 X 1999, dziupla w dębie, 1 ex., leg. et coll. SK.

Podobnie jak w przypadku poprzedniego gatunku ostatnie dane z omawianego terenu pochodzą sprzed ponad 30 lat (BURAKOWSKI i in. 1978); w rzeczywistości gatunek nierzadki, choć przeważnie znajdowany pojedynczo, zwykle pod korą drzew i pniaków liściastych, często w pobliżu kolonii mrówek z rodzaju *Lasius*, stosunkowo często również w mrowiskach *Formica* spp. z grupy *rufa* oraz w ściółce liściastej i próchnie.

Stenichnus (Cyrtoscydmus) scutellaris (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Poznań, Cytadela (XU31), 3 II 1999, 1 ex., ściółka pod gruszą; 13 XI 2000, 1 ex., ściółka pod klonem;
- Promno ad Poznań (XU51), 17 II 2001, 2 exx., ols, ściółka;
- Rogalin ad Poznań, 30 IV 2001, 4 exx., ściółka pod starymi dębami;
- Wielkopolski PN, Jezioro (XT48), 26 V 2000, 1 ex., leg. et coll. SK;
- Kąkolewo ad Leszno (XT14), 27 X 2000, 2 exx., mrowisko *Formica* spp. z grupy *rufa* w lesie mieszanym, leg. et coll. WM;
- Włocławek (CD63), 3 IV 1999, 1 ex., 24 VIII 2000, 3 exx., 25 XII 1999, 1 ex., 4 II 2000, 2 exx., 2 XI 2000, 1 ex., 15 IV 2001, 2 exx., torfowisko w lesie sosnowym, ściółka pod zaroślami wierzbowymi.

Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany tylko dwukrotnie, ostatni raz w 1967 r. (BURAKOWSKI i in. 1978). Gatunek stosunkowo nierzadki, przeważnie występujący w ściółce lasów liściastych i parków, preferujący środowiska nieco mniej wilgotne niż pospolitszy od niego *Stenichnus collaris*, choć często gatunki te znajdowane są razem.

Microscydmus nanus (SCHAUM, 1844)

- Promno ad Poznań (XU51), 1 VII 2000, 1 ex., ols, ściółka wokół leżących pni olchowych, w pobliżu nory gryzonia;
- Włocławek vic. (CD63), 2 V 2001, 4 exx., ściółka u stóp starej lipy rosnącej w pobliżu śródleśnego bagniska.

Gatunek rzadki, podany z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej dwukrotnie, ostatnio w 1949 r. (BURAKOWSKI i in. 1978). Łatwy do przeoczenia ze względu na bardzo małe rozmiary ciała.

Euconnus (Tetramelus) pubicollis (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Puszczykowo ad Poznań (XT29), 21 II 1999, 1 ex., buczyna, w ściółce pod leżącą kłodą bukową;
- Promno ad Poznań (XU51), 14 III 1999, 3 exx., 10 IV 1999, 6 exx., buczyna, obrzeże śródleśnego bagna, ściółka liściasta; 17 IV 1999, 1 ex., buczyna, ściółka u podstawy pniaka jaworowego; 2 X 1999, 1 ex., buczyna, ściółka wokół leżących pni brzozowych; 16 X 1999, 1 ex., zarośla leszczynowe w buczynie, ściółka; 16 X 1999, 10 exx., las mieszany, obrzeże śródleśnego bagna, ściółka pod starą wierzbą; 23 X 1999, 2 exx., zarośla leszczynowe na brzegu olsu, ściółka; 6 XI 1999, 3 exx., to samo stanowisko; 11 XI 1999, 4 exx., zarośla leszczynowe na obrzeżu olsu, ściółka pod leżącym pniem liściastym; 4 XII 1999, 1 ex., 18 XII 1999, 2 exx., 6 II 2000, 5 exx., 17 II 2001, 13 exx., 11 III 2001, 10 exx., 31 III 2001, 2 exx., 28 IV 2001, 3 exx., ściółka w olsie; 12 II 2000, 6 exx., zarośla leszczynowe w buczynie, brzeg śródleśnego bagna, ściółka; 24 VI 2000, 4 exx., 9 VII 2000, 2 exx., 13 VII 2000, 1 ex., ols, ściółka wokół leżących pni olchowych; 14 VIII 2000, 12 exx., ściółka pod starą wierzbą na brzegu śródleśnego bajora w lesie bukowym; 14 VIII 2000, 1 ex., mech w pasie trzin otaczających Jez. Dębiniec; 28 IV 2001, 2 exx., 6 V 2001, 3 exx., ściółka u podnóża starej olchy na brzegu śródleśnego rozlewiska.

Wykazywany z omawianego terenu w pierwszej połowie wieku, a następnie w r. 1994 (CZERWIŃSKI 1994), większość (bardzo skąpych) danych literaturowych dotyczy południa Polski. Najczęstszy przedstawiciel rodzaju, łatwy do zebrania w dużej liczbie okazów w ściółce olsów i łęgów, w zaroślach na obrzeżach jezior i tym podobnych bardzo wilgotnych miejscach.

Euconnus (Napochus) claviger (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Promno ad Poznań (XU51), 18 XII 1999, 1 ex., las mieszany, mrowisko *Formica rufa* L.; 3 XII 2000, 1 ex., mrowisko *Formica polyctena* FOERST.

Chrząszcze przede wszystkim związane z mrówkami z rodzajów *Lasius* i *Formica* (z grupy *rufa*), zwykle jednak znajdowane w pojedynczych egzemplarzach. Gatunek rzadko poławiany, podobnie jak inne myrmekofile. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany ostatnio w 1967 r. (BURAKOWSKI i in. 1978).

Euconnus (Neonapochus) maeklinii (MANNERHEIM, 1844)

- Promno ad Poznań (XU51), 4 XII 1999, 7 exx., mrowisko *Formica polyctena* FOERST.; 18 XII 1999, 2 ex., las mieszany, mrowisko *Formica rufa* L.; 12 II 2000, 2 exx., las mieszany, mrowisko *F. polyctena*; 3 XII 2000, 37 exx., mrowisko *F. polyctena*; 16 XII 2000, 16 exx., mrowisko *F. polyctena*;

- Kąkolewo ad Leszno (XT14), 27 X 2000, 4 exx., mrowisko *Formica* spp. z grupy *rufa* w lesie mieszanym, leg. et coll. WM.

Myrmekofil związany przede wszystkim z mrowiskami *Formica* spp. z grupy *rufa*, zarówno w Polsce jak i w krajach ościennych uważany za gatunek bardzo rzadki, choć w miejscach występowania zwykle możliwy do złowienia w większej liczbie osobników. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany tylko trzykrotnie, ostatni raz w r. 1949 (BURAKOWSKI i in. 1978). W mrowiskach zasiedlonych przez ten ciekawy gatunek chrząszcza autor często napotykał liczne larwy *Protaetia cuprea metallica* (HERBST) (*Scarabaeidae*).

Euconnus (Psomophus) wetterhallii (GYLLENHAL, 1813)

- Promno ad Poznań (XU51), 27 III 1999, 2 exx., obrzeże podmokłego olsu, ściółka pod olchami i wierzbami.

Gatunek podany ostatni raz z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej 90 lat temu, większość danych o występowaniu na terenie naszego kraju dotyczy ubiegłego wieku (BURAKOWSKI i in. 1978); w Polsce bardzo rzadki.

Euconnus (Cladoconnus) denticornis (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Promno ad Poznań (XU51), 6 XI 1999, 3 exx., zarośla leszczynowe na obrzeżu olsu, ściółka; 24 VI 2000, 1 ex., 1 VII 2000, 1 ex., 17 II 2001, 1 ex., ols, ściółka wokół leżących pni olchowych.

Spotykany znacznie częściej niż gatunek poprzedni, jednak również nie podawany z omawianego terenu przez 90 lat; większość danych literaturowych dotyczy południa kraju (BURAKOWSKI i in. 1978).

Euconnus (Euconnus) fimetarius (CHAUDOIR, 1845)

- Ruda Milicka (XT51), 25 VII – 8 VIII 1989, 2 exx., coll. LB.

Gatunek kompostowy, z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany dotychczas zaledwie z dwóch stanowisk: Słubice i Gołuchów (BURAKOWSKI i in. 1978; CZERWIŃSKI 1994).

Euconnus (Euconnus) hirticollis (ILLIGER, 1798)

- Promno ad Poznań (XU51), 1 VII 2000, 3 exx., mech w pasie trzcin otaczających Jez. Dębiniec; 31 III 2001, 1 ex., ściółka w olsie;
- Rogalin ad Poznań (XT39), 11 II 2001, 1 ex., ściółka pod dębem na brzegu śródlęsnego bajora;
- Gołaszyn vic. ad Poznań, poligon (XU23), 9 IV 2000, 1 ex., na (pod ?) kawałkami drewna na brzegu zbiornika wodnego, leg. et coll. SK;
- Ruda Milicka (XT51), 17-27 VII 1989, 1 ex., coll. LB.

Środowisko typowe dla tego (oraz następnego) gatunku to wilgotne mchy na obrzeżach jezior, zwłaszcza porastające kępy olch, również torfowiska. Gatunek stosunkowo łatwy do napotkania we właściwych dla niego biotopach, jednak rzadko zbierany. Z Polski znany z nielicznych stanowisk, większość danych pochodzi z ubiegłego wieku; z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej ostatni raz podany w 1936 r. (BURAKOWSKI i in. 1978).

Euconnus (Euconnus) rutilipennis (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Promno ad Poznań (XU51), 24 VI 2000, 1 ex., 30 VIII 2000, 1 ex., mech w pasie trzcin otaczających Jez. Dębiniec;
- Lusowo ad Poznań (XU11), 21 IV 2000, 12 exx.; 1 VII 2000, 4 exx., wszystkie znalezione we mchu na brzegu Jez. Lusowskiego, leg. et coll. SK.

Gatunek występujący często wspólnie z *E. hirticollis*, przeważnie liczniejszy i łatwiejszy do znalezienia. Ostatnia informacja o występowaniu na omawianym obszarze pochodzi sprzed 80-ciu lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Scydmaenus (Scydmaenus) tarsatus MÜLLER et KUNZE, 1822

- Krzyszkowo ad Rokietnica (XU12), 26 IV 2000, 1 ex., pułapka typu Barbera z przynętą wabiącą koprofile (nawozem), łąka, leg. D. BAJERLEIN, coll. SK;
- Włocławek (CD63), 24 VIII 2000, 6 exx., 2 IX 2000, 30 exx., 19 IX 2000, 10 exx., 2 XI 2000, 1 ex., kompost w ogródku działkowym;
- Ruda Milicka (XT51), 25 VII – 8 VIII 1989, 6 exx.; 17-27 VII 1991, 2 exx., coll. LB.

Rozkładające się szczątki roślinne stanowią typowe środowisko dla tego gatunku, zwykle występuje on w większych ilościach. Z Polski znany z bardzo nielicznych stanowisk, na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej znajdowany na początku wieku (BURAKOWSKI i in. 1978), później podany na podstawie dwóch okazów z okolic Kalisza oraz z Poznania w 1994 r. (CZERWIŃSKI 1994). Ze względu na bardzo skąpe dane literaturowe uważany za rzadki; jak w przypadku wielu gatunków *Scydmaenidae* przekonanie to odzwierciedla raczej niezadowolający stan poznania jego rozmieszczenia.

Scydmaenus (Cholerus) hellwigii HERBST, 1792

- Ruda Milicka (XT51), 5–6 V 1982, 4 exx., coll. LB.

Interesujący myrmekofil, w środkowej Europie spotykany głównie pod korą starych drzew liściastych (dębów), przeważnie w towarzystwie mrówek z rodzaju *Lasius* (HLAVÁČ, LACKNER 1998; KOCH 1989), występuje również w mrowiskach *Formica* spp. z grupy *rufa* (ANDERSSON 1997; KOCH 1989).

W Szwecji autor obserwował populacje tego gatunku liczące setki osobników, zasiedlające gniazda *F. polycтена* FOERST. i *F. rufa* L. wspólnie z nielicznymi osobnikami *Stenichnus godarti* (LATR.) oraz *Euconnus maeklinii* (MANRH.). Można oczekiwać podobnych stanowisk na terenach górskich czy podgórskich w naszym kraju. Znane z literatury miejsca występowania tego gatunku w Polsce podsumował CMOLUCH (1987). Wśród podanych przez niego sześciu stanowisk i trzech lokalizacji bez bliżej sprecyzowanych danych tylko jedno znajduje się na obszarze Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej: Siedlisko ad Nowa Sól, 1910 r.

Scydmaenus (Cholerus) perrisii (REITTER, 1882)

- Puszczykowo ad Poznań (XT29), 1 IV 1998, 13 exx., las mieszany, brzeg śródlęsnego rozlewiska, pod korą wierzy w kolonii *Lasius* sp.; 11 IV 1999, 3 exx., las sosnowy, w kolonii *Lasius* sp. w pniaku liściastym;
- Ruda Mińska (XT51), 3 VII 1982, 1 ex., coll. LB.

Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej. W dotychczasowej literaturze uważany za gatunek nadzwyczaj rzadko spotykany, z Polski wykazywany z pojedynczych stanowisk, ostatnio znaleziony w Górach Świętokrzyskich w 1983 r. (BOROWIEC 1991). Myrmekofil związany przede wszystkim z mrówkami z rodzaju *Lasius* (KOCH 1989). Chrząszcze rzadko zbierane ze względu na środowisko życia (przeważnie wewnątrz spróchniałych pniaków drzew liściastych i iglastych). Podobnie jak gatunek poprzedni prawdopodobnie znacznie częstszy niż to wynika z doniesień literaturowych.

Scydmaenus (Parallomicrus) rufus MÜLLER et KUNZE, 1822

- Promno ad Poznań (XU51), 2 X 1999, 1 ex., buczyna, pod korą leżącego pnia starej brzozy, w żerowisku larw *Rhagium mordax* (DE GEER) (*Cerambycidae*);
- Rogalin ad Poznań (XT39), 5 IX 1998, 1 ex., łąka, pod zagrzybiałą korą leżącego pnia starej topoli białej.

Gatunek w okolicach Poznania poławiany przede wszystkim pod korą starych drzew liściastych, w podobnych warunkach zbierany przez autora na Słowacji. Według danych literaturowych związany również z resztkami roślinnymi i nawozem (KOCH 1989). Informacje o występowaniu w Polsce są bardzo skąpe, z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany zaledwie dwukrotnie, ostatnio w 1949 r. (BURAKOWSKI i in. 1978).

Przedstawione powyżej dane rozszerzają listę *Scydmaenidae* znanych z terenu Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej do 30 gatunków, co stanowi 75% krajowej fauny tej rodziny.

SUMMARY

Knowledge on the distribution of Polish species of the staphylinoid family *Scydmaenidae* is very fragmentary and the family needs a comprehensive faunistic revision. On the basis of existing, scarce literature data, almost all of the 40 species hitherto reported from Poland are regarded generally as rare or very rare. The aim of this paper is to initiate a detailed study of Polish ant-like stone beetles, starting with the Wielkopolska-Kujawy Lowlands. On the basis of nearly 500 specimens collected in various localities, comments on ecology of 23 species are presented. Some species previously reported as extremely rare, occurred in large numbers. *Scydmorephes helvolus* (SCHAUM), *Scydmorephes minutus* (CHAUDOIR), *Stenichnus* (*Cyrtoscydmus*) *bicolor* (DENNY) and *Scydmaenus* (*Cholerus*) *perrisii* (REITTER) are reported for the first time from the area. At the moment, 30 species of scydmaenids are known from the Lowlands, what makes 75% of all Polish fauna of *Scydmaenidae*.

PIŚMIENNICTWO

- ANDERSSON B. 1997: Myrgäster bland skalbaggar. *Lucanus*, **2** (2): 47-54.
- BOROWIEC L. 1991: Nowe i rzadkie dla Polski gatunki *Scydmaenidae* (*Coleoptera*). *Wiad. Entomol.*, **10** (1): 19-21.
- BOROWIEC L. 1992: Chrząszcze (*Coleoptera*) nowe dla Puszczy Białowieskiej. *Wiad. Entomol.*, **11** (3): 133-141.
- BOROWIEC L., KANIA J. 1994: Uwagi o niektórych krajowych gatunkach chrząszczy (*Coleoptera*). *Wiad. Entomol.*, **13** (4): 215-225.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: *Scydmaenidae*. [W:] Chrząszcze *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* oprócz *Staphylinidae*. *Kat. Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **5**: 207-232.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 2000: *Scydmaenidae*. [W:] Chrząszcze *Coleoptera* – uzupełnienia tomów 2–21. *Katalog Fauny Polski*, Warszawa, XXIII, **22**: 36-37.
- CMOLUCH Z. 1987: *Scydmaenus* (*Cholerus*) *hellwigii* (HERBST, 1792) (*Col.*, *Scydmaenidae*) w Polsce. *Prz. Zool.*, **31** (4): 478-480.
- CZERWIŃSKI S. 1994: Nowe stanowiska rzadkich *Scydmaenidae* (*Coleoptera*) w Polsce. *Wiad. Entomol.*, **13** (2): 131-132.
- FRANZ H., BESUCHET C. 1971: Familie: *Scydmaenidae*. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A.: *Die Käfer Mitteleuropas*, Band **3**, Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 271-303.
- HLAVÁČ P., LACKNER T. 1998: Contribution to the knowledge of myrmecophilous beetles of Slovakia. *Entomofauna Carpathica*, **10**: 1-9.
- KOCH K. 1989: *Scydmaenidae*. [W:] *Die Käfer Mitteleuropas. Ökologie*. Goecke & Evers, Krefeld: 191-200.
- NEWTON A. F., FRANZ H. 1998: World catalog of the genera of *Scydmaenidae* (*Coleoptera*). *Koleopt. Rdsch.*, **68**: 137-165.